

ՊԵՐՏ ԽԱՒԱՐԻՉ

Յառաջիկայ տարի իր ծննդեան 100-ամեակը տօնախմբելու պատրաստուող Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը ճգնաժամի մէջ է: Ճգնաժամ, ոչ թէ այլ կազմակերպութիւններու նման տնտեսական առումով, այլ՝ գաղափարախօսական եւ ազգային առումներով, որ անշուշտ, շատ անելի լուրջ է եւ մտահոգիչ:

Նշեալ գաղափարախօսական եւ ազգային ազդակները կը վերաբերին նոյնիմքն Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ծննդեան եւ գոյութեան պատճառներուն: Արդարեւ, ցանկացած հայորդի գիտէ եւ համոզուած է, թէ Հ.Բ.Ը.Մ.-ը հիմնուած է ծառայելու ազգին, սատարելու հայեցի դաստիարակութեան՝ ի սփիւռս աշխարհի, մնալու յառաջապահը ազգապահպանումի դժուարին գուպարին, ստեղծելու աշխարհացրիւ ցանց՝ կրթական, բարեսիրական ու մարդասիրական ոլորտներէն ներս: Իրօք, հրաշալի ‘, օրինակելի ‘ եւ հպարտառիթ առաքելութիւն: Հետեւաբար, Հ.Բ.Ը.Մ.-ը այն համահայկական եւ համատարած կազմակերպութիւնն է, որ եթէ մարդ չհամակրի կամ չանդամագրուի անոր, գոնէ կը յարգէ եւ կը պատկառի նման հայասէր ու հայաբոյր կազմակերպութեան մը:

Սակայն, հազար ափսոս ‘ս, որ այդ բարենիշներն ու դրական տուեալները Հ.Բ.Ը.Մ.-ի համար կը պատկանին մօտիկ անցեալին: Այսօր, ան ահաւոր չափերով խոտորած է իր ճամբէն. հեռացած է Պօղոս Նուպար փաշայի տեսլականէն. անոր հիմնադրութեան դրդապատճառներն ու առաքելութիւնը եւ անոր այսօրը իրարմէ կը բաժնուին մեծ վիհով մը: Վիհ, որ չվերանալու պարագային, հայ զանգուածները պիտի խրտչեցնէ Հ.Բ.Ը.Մ.-էն:

Ո՞ր է տագնապին վերքը: Ո՞ր է ճգնաժամին էութիւնը:

Ի հարկէ, պէտք է փնտռել Պօղոս Նուպար փաշայի եւ իր գաղափարակիցներու աթոռներուն բազմած մարդկանց մօտ. անելի ճիշդը՝ պատահականներու մօտ, որոնք անտեղեակ են իրենց իսկ ղեկավարած միութեան առաքելութենէն. ուժացած եւ խորթացած են ազգութենէն, հայեցիութենէն. կ’ոտնակոխեն հայ դպրոց եւ կը հեզնեն հայ ուսուցիչ. անժանօթ են նոյնիսկ իրենց մայրենի լեզուին ու ազգին պատմութեան: Հպարտութեամբ կը յայտարարեն թէ պիտի փակեն այս կամ այն վարժարանը: Պատկերացուցէք, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի կրթական ցանցին պատասխանատուութիւնը ստանձնած է անգլիախօս ամերիկուհի մը՝ Գարօլ Ասլանեան անունով, որուն պարտականութիւնը կարծէք հայ դպրոցին դէմ հալածանքը ըլլար:

Ինչպէ՞ս բացայայտուեցաւ այս դժխեն իրողութիւնը:

Պալարը պայթեցաւ Մելգոնեան կրթական Հաստատութեան շուրջ: 79-ամեայ վարժարանին շուրջ ծաւալած վերջին երկու տարուան իրադարձութիւնները մեր ազգային ողբերգութեան ամենացնցիչ երեւոյթներէն մին կրնան կազմել: Էջէ ‘ր ու հատորներ կրնան լեցնել Մելգոնեանի վերջին երկու տարիները:

Ձեզի մի քանի դրուագներ:

Վերոնշեալ անգլիախօս ամերիկուհին հայ վարժարան մը փակելու «նուիրական առաքելութեամբ» Մելգոնեան գործուղած է զուտ ամերիկացի Կորտըն Անտերսըն անունով արարած մը. այս անհատը, վայելելով ամէն լիազօրութիւն եւ իրաւասութիւն, կը կրէ « Յ.Բ.Ը.Ս.-ի շրջուն ներկայացուցիչ» տիտղոսը. ան մի քանի հարիւր հազար տոլարով կը վարձատրուի, որպէսզի ջնջէ 79-ամեայ մեր պատմական կրթօճախը, վերացնէ մեր մշակոյթն ու պատմութիւնը. հայ դպրոցէն դուրս չպրտէ հայ աշակերտը. օտարացնէ հայ նոր սերունդները: Մեր ազգային դրամով, օտարներ կը գնահատուին, որպէսզի ջնջեն մեր ազգային նկարագիրը: Յ.Բ.Ը.Ս.եան նոր գիւտ:

Մելգոնեանը փակելու եւ անոր ընդդիմացող հոսանքին՝ բաց պահելու ցարդ տարած իրաւադատական, քարոզչական, կազմակերպչական եւ այլ աշխատանքները կը գնահատուին շուրջ երկու միլիոն տոլար. հսկայ գումարներ կը մսխուին Մելգոնեանի շուրջ: Որո՞ւ հաշւոյն. ո՞վ է պատասխանատուն այս շռայլումին. ո՞վ եւ ե՞րբ հաշիւ պիտի տայ այս ապիկարութեանց: Վատնուած գումարներով երկու Մելգոնեան կարելի էր հիմնել Հայաստանի մէջ: Կարելի էր հարիւրաւոր ուսանողներու համալսարանական թոշակներ ապահովել: Յ.Բ.Ը.Ս.-ի անցեալի բարերարներ Պօղոս Նուպար փաշան թէ Մելգոնեան եղբայրները, Ալեք Սանուկեանը թէ ուրիշներ եթէ ողջ ըլլային, միութենէն աքացիով դուրս պիտի նետէին այսօրուան ջոջերը, ուժացած եւ ապազգային Յ.Բ.Ը.Ս.-ի Կեդրոնական Վարչութեան անդամները:

Եկէ՛ք ու տեսէ՛ք. այսօր Մելգոնեանի լայն բարիքներէն կ'օգտուին օտարներ: Հայ մանուկը դպրոցէն դուրս է, օտարը դպրոցէն ներս. կարծէք Մելգոնեան եղբայրներուն անթառամ յիշատակը կը տրորուի ամէն վայրկեան՝ Կ. Անտերսընի ներկայութեան եւ Պերճ Սեդրակեանի հովանաւորութեամբ:

Ուրեմն, Գարօլ Ասլանեանէն սորվեցանք, թէ ինչպէս օտար մը հայ տնօրէնը դուրս կ'արտաքսէ հայ կրթօճախէն. թէ ինչպէս ամերիկացի պատահական մը, հայ տեսուչն ու ուսուցիչը կը վտարէ իր հարազատ տունէն՝ հայ դպրոցէն:

Ամերիկացի այս մարդուկը, որպէս շնո 'րհ, բարեխղճութիւն, հայ աշակերտները 2005-2007 տարեշրջաններուն համար Ամերիքըն Աքատեմի խղճուկ դպրոցը կ'առաջնորդէ. մելգոնեանցիք, որ ըստ բարերար Կարապետ Մելգոնեանի «մեր վրէժը պիտի լուծեն» կամ «այդ որբ ձագուկները պէտք է իրենց հօրենական տունը նորէն շինեն եւ անոնցնէ պէտք է պատրաստենք մեր նո՛ր մեծերը ...», Գարօլ Ասլանեանի հանճարե 'ղ կարգադրութեամբ կ'ուղարկուին օտար վարժարան եւ այն ալ որպէս շնո 'րհ: Այո. մե՛ր դրամով, մե՛ր վաստակով օտարներ մեզ կ'ոչնչացնեն. մե՛ր տան մէջ, մե՛ր գիրկին մէջ մեզ կը ձուլեն՝ մեծ գումարներով վարձատրուելու պայմանով:

Հ.Բ.Ը.Մ.-եան ստեղծագործութիւն մը եւս. Մելգոնեանի շէնքերուն վերջին բնակիչները հանդիսացան Կիպրոսի մէջ գործող ապահովական ցանցի մը պահակները ... Մելգոնեանի պատերը պաշտպանելու հայ աշակերտին չարագործութենէն ... : Երկու տարիէ ի վեր ոչ ոքի քիթը արիւնեցաւ, բայց... երկու ամիսներ ապահովական տարրեր տեղաւորուեցան հայ կրթօճախին ցանկապատերէն ներս: Այդ մեծ գումարները ո՞վ վճարեց. անշուշտ՝ ազգը: Ո՞վ յունպէտս կը վատնէ ազգին վաստակը. անշուշտ՝ Պերճ Սեդրակեանին շուրջ բոլորուած «տաղանդներ»ը, որոնք անարժանաբար գրաւած են Պօղոս Նուպար փաշային եւ Ալեք Մանուկեանին աթոռները:

Յարդ մեր նշած խայտառակութիւնները տակաւին մէկ փոքր մասն են երկար շարքի մը. եւ շարքը կ'երկարի ' ու կ'երկարի ':

Մինչեւ հիմա անդրադարձանք Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան փակման որոշումին տնտեսական խայտառակութեանց: Հապա բարոյականը (եթէ կայ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ղեկավարութեան մօտ): Միութիւն մը, որ իր պատմութիւնը շքեղացուցած է հայկական վարժարաններու լայն ցանցով մը, որ իր անցեալը գեղեցկացուցած է հայեցի դաստիարակութեան վճռական քաղաքականութեամբ, այսօր կը կռուի, որպէսզի յաջորդաբար վարժարաններ փակէ աջ ու ահեակ: Հ.Բ.Ը.Մ.-ի նախագահը հպարտութեամբ յօդուած կը գրէ, թէ ինք իրաւաբանական տուալներով իրաւունք ունի Մելգոնեանը փակելու: Մարդ կը սարսռայ ի տես այս բարոյազրկումին: Առաջ ի պատուի էր կրթօճախ հիմնողը, այսօր՝ ի պատուի է կրթօճախ փակող նախագահը: Ամօ՛թ: Հապա բարոյական վարկաբեկումը յաչս Կիպրոսի յոյն կառավարութեան ու ժողովուրդին. կիպրահայութիւնը այսքան բարոյապէս զգետնուած չէր կիպրացի բարձրաստիճան պաշտօնեայէն մինչեւ հասարակ քաղաքացիին դիմաց, երբ անոնք ափ ի բերան կը շշմին հայութեան վարած հակամշակութային քաղաքականութեան ի տես: Անոնք շատ ավելի դառնացած եւ յուզուած են Մելգոնեանի շիջումով, քան շատ մը հայեր, որոնք Հ.Բ.Ը.Մ.-ի մունետիկը հանդիսանալով իրականութիւն դարձուցին Մելգոնեանի անկումը: Օտարներ խոր յարգանք ունին Մելգոնեանի պատմութեան եւ վարկին հանդէպ, քան Պերճ Սեդրակեանի մանկլաւիկները: Այսօր, Հայ Գիրերու Գիւտին 1600-ամեակին առիթով յոյներ կը խրատեն հայոց ըսելով.- Դպրոց չեն փակեր, այլ՝ դպրոց կը բանան: Աւելին, մինչ թուրքեր, Կիպրոսի յունական բաժնին մէջ դպրոց կը բանան թուրք հայրենակիցներու համար, հայեր, իրենց 79-ամեայ շքեղ վարժարանը վաճառքի կը հանեն՝ ԱՄՆ բազմած ղեկավարներու հրահանգով: Դեռ ավելին, Մելգոնեանի մահավճիռը պատրաստողներ չեն վարանիր Մելգոնեանի ճակատագրին ենթարկելու աշխարհացրիւ այլ վարժարաններ.- թիրախ ընտրուած էր Փարիզի դպրոցը, Մելգոնեանին պիտի յաջորդեն Աթենքի Հ.Բ.Ը.Մ. Գալփաքեան դպրոցը, Սիտնիի Հ.Բ.Ը.Մ.-ի վարժարանը եւ դեռ ... : Չէ, վտանգը լուրջ է: Փաստօրէն, Պ.

Սեդրակեանի շուրջ խմբուած մարդիկ հաւատք չունին հայ դպրոցին եւ հայեցի դաստիարակութեան նկատմամբ:

Ով ‘ Պօղոս Նուպար փաշա, ե՛լ ու տե՛ս, թէ քու հրիտակած միութիւնը որո՞նց ձեռքն է: Ո՛վ Մելգոնեան եղբայրներ, տեսէ՛ք թէ ձեր կտակած «լուսոյ տաճար»էն ներս որո՞նք կը վխտան եւ ի՞նչ նպատակով: Ո՛վ Ալեք Մանուկեան, ե՛լ եւ տե՛ս թէ Մելգոնեանի շրջափակը գտնուող քու կիսանդրիդ որո՞նք պիտի փշրեն Գարօլ Ասլանեանի հրահանգով:

Ուշագրաւ երեւոյթ մը.- Մելգոնեանի ողբերգութիւնը, վերջին երկու տարիներուն, գրաւեց հայ մանուկին նիւթերուն գրեթէ առաջին դիրքը. հարիւրաւոր էջեր ու տասնեակներով յօդուածներ խարանցեցին Յ.Բ.Ը.Ս.-ի ազգաքանդ քայլը, նոյնիսկ լոյս տեսան գիրքեր այս առիթով: Սակայն, սողունի նման ի յայտ եկան վարձկաններ, որոնք օգտուելով Յ.Բ.Ը.Ս.-ի հնարաւորութիւններէն եւ կամ նոյնիսկ փշրանքներէն, ոչ միայն անտարբերութիւն ցուցաբերեցին տագնապին առնչութեամբ, այլ՝ ներբողեցին դպրոցաքանդ արարքը Յ.Բ.Ը.Ս.-ին (Սեսիլ Քեշիշեան, Նուպար Տօրեան, Փանոս Թիթիգեան, Թորգոմ Փոսթաճեան, Երուանդ Ազատեան): Իւրայատուկ պարագայ մըն է հալէպահայ Նուարդ Տարագճեան-Մատոյեանը, որ Մելգոնեանի մահավճիռէն երկու ամիսներ ետք, Պէյրութի մէջ Պ. Սեդրակեանը բնորոշեց որպէս «ձեռներէց նախագահ» ... : Ի՛նչ ձեռներէցութիւն յաջորդաբար դպրոց փակող մարդու մը համար. արդէն սերունդներ հայեցի կրթութենէ զրկելը եղած է «ձեռներէց»ութիւն եւ այն ալ հրապարակային դասախօսութեան մը ընթացքին՝ հարիւրաւորներու ներկայութեան: Վերոնշեալ տիպի արարածներ նոյնքան մեղսակից չե՞ն Մելգոնեանի ողբերգութեան:

***

Սեր պատմութեան ընթացքին, կրթական հաստատութեանց վերապահուած է վիթխարի դեր՝ ազգային ինքնագիտակցութեան, մշակութային զարթօնքի թէ ազատագրական պայքարի ոգիի բոցավառման ոլորտներէն ներս: 19-րդ դարուն, այդ նուիրական պարտականութիւնները լաւագոյնս կատարեցին Մատրասի Մարդասիրական ճեմարանը, Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը, Թիֆլիսի Ներսիսեան Վարժարանը, Էջմիածնի Գեորգեան ճեմարանը, Մուրատ Ռաֆայէլեանը, Սամուէլ Մուրատեանը, Պոլսոյ Պէրպէրեանը եւ այլն: 20-րդ դարուն, անոնց շարքին իր պատուանդանը անվերապահօրէն ապահոված է Կիպրոսի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը: Ան ապրող յուշարձան է Մեծ Եղեռնէն վերապրունը եւ հայ սերունդներու մարդակերտունը խորհրդանշող:

Թիֆլիսի Ներսիսեան Վարժարանին հիմնարկէքը տեղի ունեցաւ 1821 Նոյեմբեր 21-ին. բացման արարողութիւնը՝ 1824 Մայիսին: Վարժարանին բացման առիթով, վրացի իշխան Օթարի Ամիլախվարին վարժարանի

հիմնադրին՝ Ներսես Եպս. Աշտարակեցիին (այդ օրերուն Վրաստանի հայոց առաջնորդ, ապա ամենայն հայոց կաթողիկոս) կ'ըսէ.-

- *Դուն, իմ հայրենիքիս մէջ մեծ լապտեր վառեցիր:*

Արդարեւ, Կիպրոսի նախագահը Յ.Բ.Ը.Մ.-ի նախագահին պիտի ըսէ.-

- *Դուն, իմ հայրենիքիս մէջ մեծ լապտեր մը մարեցիր:*

Եւ ոչ միայն Կիպրոսի Նախագահը, այլ Կիպրոսի յոյն ժողովուրդը Յ.Բ.Ը.Մ.-ի նախագահին պիտի ըսէ.-

- *Դուն, մեր հայրենիքին մէջ մեծ լապտեր մը մարեցիր:*

Եւ ոչ միայն յոյն ժողովուրդը, այլ՝ աշխարհասփիւռ հայերը (բացառութիւնները միշտ յարգելի են՝ Ռոպեր Քոչարեանին, Գարեգին Կաթողիկոսին, Երուանդ Ազատեանին, Ասատուր Տեվլեթեանին նման) միաբերան Յ.Բ.Ը.Մ.-ի նախագահին պիտի ըսեն.-

- *Դուն, Կիպրոսի մէջ մեծ լապտեր մը մարեցիր:*

Այո՛, մեծ լապտեր մը մարեցիր, ՊԵՐՃ ԽԱԻԱՐԻՉ:

Վարազ Դեւեան
(Կիպրոս)